

De bacheloropleiding Krijgswetenschappen aan de Nederlandse Defensie Academie

De Verklaring van Bologna in juni 1999, inmiddels door 45 landen ondersteund, leidde tot een Bachelor- en Master-structuur bij academische opleidingen. De auteur gaat in op de gevolgen voor de Nederlandse Defensie Academie. Hij richt zich daarbij met name op de bachelor Krijgswetenschappen en beschrijft de achtergrond, de visie op de opleiding en het curriculum. Hij besteedt verder aandacht aan recente ontwikkelingen. In zijn ogen is deze bachelor vooral een investering in officieren die later in hun loopbaan een conceptuele bijdrage aan het ontwikkelen van militair vermogen moeten kunnen leveren.

*A. de Munnik – kolonel der infanterie**

In plaats van een overladen dagprogramma van verplichte lessen, waarin de leraar aan de hand van dictaten en voorschriften feitenkennis ‘inpompt’, dient, waar mogelijk, te worden overgegaan op een systeem van colleges, studiegroepen en werkgroepen – voor een deel verplicht, voor een deel naar keuze van de cadet – met per hoger cursusjaar toenemende tijd beschikbaar voor zelfstudie, zelfstandig uitwerken van opdrachten, enz.¹

Dit citaat in één van de rapporten die ten grondslag lagen aan de invoering van het wetenschappelijk onderwijs op de KMA geeft weer welke grote veranderingen zich in de jaren zestig in het onderwijs hebben voltrokken. De ambitie om aanstaande officieren een opleiding van een wetenschappelijk niveau mee te geven is in de loop van de geschiedenis van

de Nederlandse officiersopleidingen niet voor iedereen vanzelfsprekend geweest. Direct na de oprichting van de KMA in 1828 vormden wis- en natuurkunde en letterkundige vakken een hoofdbestanddeel van de opleiding. Het onderwijs in de tactiek moest beperkt blijven ‘tot kleine opgaven, meer dadelijk passende in den werkkring van de subalterne officier’. De rest zou de officier later door zelfstudie kunnen bijleren.²

De invoering van het wetenschappelijke onderwijs in 1960 is in deze discussie een mijlpaal geweest. Vanaf dat moment heeft dit onderwijs een structurele plaats gekregen en werden personele en materiële investeringen gedaan om dit mogelijk te maken. Vanaf dat moment streeft de defensieorganisatie naar een erkenning van dit onderwijs via een tweetal wetsontwerpen uit 1963 en 1987. Na dertig jaar strandde dit uiteindelijk in 1993, omdat de eisen van de civiele hoger-onderwijs wetten niet verenigbaar waren met de bestuurs- en opleidingssystematiek van KMA en KIM.

* De auteur is voorzitter van het Opleidingsbestuur Krijgswetenschappen aan de NLDA. Dit artikel is tot stand gekomen met steun van drs. A. Bon, mede-opleidingsbestuurder.

1 Rapport commissie Van den Wall Bake, 8 augustus 1960.

2 Groen, Petra en Klinkert, Wim (red.), *Studeren in uniform. 175 jaar Koninklijke Militaire Academie 1828-2003* (Den Haag, Sdu Uitgevers, 2003) blz. 72.

Inmiddels hebben zich in het civiele hoger onderwijs de nodige veranderingen voorgedaan. De belangrijkste veranderingen komen voort uit de verklaring van Bologna in juni 1999 waarin de ministers van onderwijs van 23 Europese landen (inmiddels 45 landen) met elkaar afspraken het onderwijs te harmoniseren volgens het Angelsaksische model. Het wetenschappelijk onderwijs wordt verdeeld in een bachelorfase van drie jaar en een masterfase van één à twee jaar. Belangrijkste oogmerk van deze harmonisatie is de mobiliteit van studenten en academici op de Europese onderwijs- en arbeidsmarkt te vergroten door de opleidingen vergelijkbaar te maken. Eén van de belangrijkste knelpunten bij de pogingen tot erkenning van het wetenschappelijke onderwijs was dat de vier- of vijfjarige officiersopleiding onvoldoende ruimte bood voor de vergelijkbare Nederlandse doctoraalstudie. Een driejarige bachelorfase bood in dit opzicht nieuwe kansen.

Nieuwe kansen

Het ontwerp van een nieuwe Wet op het Hoger Onderwijs in 2001 leidde binnen het verband van KMA, KIM en IDL tot de vraag of aansluiting bij de nieuwe bachelor-masterstructuur in het civiele onderwijs voor de officiersopleidingen opportuun was. Een werkgroep kwam tot de conclusie dat dit om meerdere redenen zeer gewenst was. Een belangrijke reden was dat een driejarige bachelor nu wel binnen de vierjarige opleiding onder te brengen was en dat de afgestudeerde officier zich daarmee een duidelijke plaats kon verwerven onder de hoger opgeleiden in de maatschappij. Een plaats die hij op grond van zijn opleiding en professe wel verdiende, maar niet altijd kreeg.

Een andere belangrijke reden lag in het flexibele personeelssysteem, waarvan de contouren ook in 2001 zichtbaar werden. In het nieuwe personeelssysteem was *life-time*

employment geen vanzelfsprekendheid meer. Ook voor de officier gold dat er een moment in zijn loopbaan kon komen, waarop hij ruim voor zijn functionele leeftijdsontslag de dienst zou verruilen voor een carrière in de burgermaatschappij. Om hem maximale kansen op de civiele arbeidsmarkt te geven, moet hij over een civiel erkend diploma beschikken. Een bachelordiploma geeft hem die kansen, omdat dit in elk geval getuigt van een academisch werk- en denkniveau. Nagenoeg alle hogere functies in de civiele maatschappij verlangen ten minste dit niveau.

Maar het advies van de werkgroep ging ongevaagd verder. De werkgroep deed ook een uitspraak over studierichtingen. Met de inrichting van het wetenschappelijke onderwijs op de KMA in 1960 waren drie studierichtingen voorzien, namelijk een gedragswetenschappelijke, een economische en een technische richting met diverse varianten. Deze studies waren sterk georiënteerd op vergelijkbare studies aan civiele universiteiten en misten de relatie met de noden van de militaire organisatie. Een onderwijsherziening in 1985 trachtte hieraan tegemoet te komen door de gedragswetenschappelijke en de economische studierichting

FOTO COMMUNICATIE N.L.D.A. D. VAN PUT

Mars door Breda tijdens diesviering

te combineren tot een opleiding in de militaire bedrijfskunde met een aantal varianten. Bedrijfskunde en management, zo veel mogelijk in de militaire context, stonden hierin centraal.

Maar de wereld van de internationale betrekkingen en daarmee de omgeving waarin officieren hun functies moeten vervullen, veranderde sterk na 1990. Veel meer dan vroeger blijkt dat de uitdagingen van de officiersprofessie zich niet alleen met bedrijfskundige kennis en vaardigheden laten oplossen. Veel meer inzicht en begrip is noodzakelijk van de internationale verhoudingen, de strategische en operationele dimensies, de gedragswetenschappelijke aspecten en vooral de dynamiek van het conflict, de operatie en het gevecht. Dit begrip maakt de officiersprofessie uniek en juist deze leerstof is

beschreven en op een beperkt aantal onderwerpen verder worden toegelicht. De afsluiting van het artikel schetst een aantal belangrijke ontwikkelingen, gebaseerd op de eerste ervaringen met dit onderwijs. In dit artikel blijft het overige – en zeer belangrijke – deel van de officiersopleiding, zoals de persoonsvorming, de militaire opleiding en de fysieke vorming onbesproken. Ook het onderzoek, dat een vast bestanddeel van een wetenschappelijke onderwijsinstelling vormt, komt maar beperkt aan de orde.

Krijgswetenschappelijke discipline

Krijgswetenschappen is zo'n begrip waar iedereen vanuit zijn intuïtie wel een bepaalde omschrijving van kan geven, maar waarbij in de uitwerking vooral veel discussie ontstaat over de vraag welke wetenschappen tot het 'verzamelbegrip' krijgswetenschappen behoren, als het al een verzamelbegrip zou zijn. Is het louter de toepassing van andere wetenschappen in de oorlog of tijdens een conflict of kent de krijgswetenschappen haar eigen kenobject? Zelfs de benaming is daardoor al aan discussie onderhevig: enkel- of meervoud. Of is het misschien krijgskunde, of zelfs krijgskunst? Van Dale omschrijft 'krijgswetenschap' als kennis van het oorlogvoeren en de toepassing daarvan. Krijgskunde omschrijft Van Dale als de leer van alles wat met de oorlog te maken heeft.

Sedert de klassieke oudheid zijn wetenschappers en technische ontwerpers nauw betrokken bij het voeren van oorlog. Een bekend voorbeeld hiervan is Archimedes, die oorlogsmachines en brandglazen ontwikkelde voor de verdediging van Syracuse tegen een Romeinse aanval in 213 v. Chr. De verbondenheid van wetenschap, technologie en oorlog neemt gedurende de Renaissance nog verder toe. Zowel Leonardo da Vinci als Michelangelo beschouwen zichzelf vooral als militaire ontwerpers. De beoefening van de krijgswetenschappen beperkt zich echter niet tot de betekenis van de technologie voor de oorlogvoering. Militaire denkers buigen zich vanaf de zestiende eeuw ook over de theoretische grondslagen van de oorlog en militaire operaties zelf, dat wil zeggen de strategie, het

De uitdagingen van de officiersprofessie laten zich niet alleen met bedrijfskundige kennis en vaardigheden oplossen

niet te verwerven aan enige civiele universiteit. Deze overwegingen zijn aanleiding voor de werkgroep geweest te adviseren om – naast de bestaande technische en bedrijfskundige studierichtingen – een specifieke studierichting krijgswetenschappen in te richten. De militaire en politieke leiding heeft dit advies in 2002 overgenomen en als opdracht van de krijgsmacht delen bij KMA en KIM neergelegd. Inmiddels is deze opleiding in 2003 met een tweetal pilots van start gegaan en vanaf de opkomst van 2004 KMA- en KIM-breed ingevoerd. Bij de opzet van de studierichting is geen onderscheid gemaakt naar krijgsmachtdeel. Cadetten en adelborsten volgen dezelfde studie en zitten vanaf een bepaald moment in hun opleiding bij elkaar in de klas.

Dit artikel beschrijft de studierichting krijgswetenschappen en licht een aantal saillante aspecten toe. Eerst wordt een visie op de krijgswetenschappelijke discipline gegeven omdat zij uitgangspunt is voor de verdere inrichting van de studie. Daarna zal de studiegang van de bacheloropleiding krijgswetenschappen worden

ontwerpen van campagnes en de uitvoering ervan op tactisch niveau. Daarnaast en in nauw verband ermee ontstaat de wetenschap van de logistiek.

Professionalisering

De Franse Revolutie en de Napoleontische oorlogen geven nieuwe impulsen aan de wetenschap van de oorlog. De vraag hoe de burgerbevolking bij de oorlogvoering te betrekken, massalegers in te richten, te verplaatsen en daarmee doorslaggevende resultaten te bereiken wordt een nieuw object van wetenschap in de negentiende eeuw. De term 'krijgswetenschappen' of 'krijgskunde' raakt daarmee in zwang. In de laatste decennia van de negentiende eeuw ontwikkelen zich de sociaalpsychologische (waarom en onder welke omstandigheden zijn soldaten bereid te vechten) en de juridische (wat is in de oorlog toegestaan op grond van de balans tussen moreel-humanitaire en militaire overwegingen) benaderingen van de oorlogvoering als nieuwe onderdelen van de krijgswetenschappen.

De opkomst van de moderne geschiedwetenschap in dezelfde periode ontsluit tot slot een geheel nieuw kennisareaal als bron voor wetenschappelijke kennis en analyse van de oorlogvoering in de breedste zin. Onder invloed van enerzijds de instorting van het Europese machts-evenwicht die geleid heeft tot de Eerste Wereldoorlog, en anderzijds het moeizame functioneren van de Volkenbond, ontwikkelt zich tijdens het interbellum ook de studie van internationale betrekkingen tot een wetenschap, met het oogmerk de oorzaken en de dynamiek van conflicten te doorgronden.

Deze ontwikkelingen maken een professionalisering van het militaire beroep – en vooral van het officiersberoep – mogelijk. Intellectuele scholing en vaardigheden zijn voortaan niet minder belangrijk dan traditionele eigenschappen als moed, gehoorzaamheid, fysiek en mentaal uithoudingsvermogen en een goede zit te paard. Generale staven en militaire academies groeien uit tot plaatsen waar de oorlogvoering in al haar aspecten integraal wordt bestudeerd, zodat op basis hiervan de krijgsmacht wel-

doordacht de onbekende toekomst tegemoet kan treden. Deze benadering is noodzakelijk om het hoofd te bieden aan de ingrijpende veranderingen waarmee de opkomst van de moderne industriële samenleving gepaard gaat. Op deze wijze verwerven de krijgswetenschappen zich een vanzelfsprekende plaats in de westerse cultuur. Sinds de ontdekking van de wereld in de zestiende eeuw vormt de wetenschappelijke bestudering, analyse en interpretatie van de werkelijkheid daarvan immers de grondslag.

De Koude Oorlog

In de periode van de Koude Oorlog ontstaat er twijfel over het wetenschappelijke gehalte van de krijgswetenschappen. Twee machtsblokken staan tegenover elkaar en krijgsmachten ontplooiën zich ook tegenover elkaar, ter zee, te land en in de lucht. In deze ontplooiing zitten voor militairen weinig keuzemogelijkheden; de keuzes zijn immers op politiek niveau al gemaakt en geven de krijgsmachtdelen weinig ruimte.

Deze bipolariteit heeft lange tijd bestaan en het bestuderen van het fenomeen oorlog lang beheerst. In deze instrumentele omgang met geweld zit een zekere routinematigheid, waarin constante factoren belangrijker lijken dan variabele en zekerheid lijkt te domineren boven

De bacheloropleiding Krijgswetenschappen legt de basis voor een loopbaan

onzekerheid. In de academische wereld leidt dit tot twijfels over een wetenschappelijke onderbouwing voor het militaire handelen. Bovendien verliezen de traditionele krijgswetenschappen in deze tijd terrein aan de managementwetenschappen. Hun overwegend cijfermatige, klinische benadering, hun voorkeur voor procedures en procesbeheersing en hun belangstelling voor tamelijk eenvoudige, lineaire verbanden tussen oorzaak en gevolg, passen goed bij de afschrikkende functie die de westerse krijgsmachten in deze periode hebben. De ingewikkelde, veelzijdige en intense dynamiek van de oorlogvoering en de eisen die

FOTO COMMUNICATIE NIDA, D. VAN PUT

Intocht na velddienst zes, einde van de initiële opleiding

dit aan militairen stelt, gaat immers aan hen voorbij. Tegelijkertijd echter betekent de managementbenadering een ernstige versmaling van de traditioneel brede opvatting van de krijgswetenschappen. Krijgswetenschappen worden in de periode van de Koude Oorlog vooral getrokken naar het voorkomen van oorlog met als object het in de hand houden van de militaire macht.

De nieuwe wereldorde

Achteraf bezien, is deze periode in de loop van de geschiedenis een soort uitzonderingssituatie geweest. In de wereld van na 1990 wordt het militaire handelen ook beïnvloed door vraagstukken van bijvoorbeeld politiek en cultuur, waaronder vooral ook niet-westerse culturen. Het militaire handelen vindt steeds plaats in uitermate complexe situaties, waarin veel meer invloedsfactoren een rol spelen dan tijdens de Koude Oorlog. Van militairen wordt verwacht dat zij hiermee rekening houden en hierop kunnen anticiperen. Daarom worden de krijgswetenschappen ook in sterke mate beïnvloed door de maatschappijwetenschappen. De omgang met deze complexe situaties vereist niet alleen creativiteit, maar ook een innoverend vermogen, zowel in de wijze van optreden als in de omgang met de beschikbare middelen. Op de hogere niveaus kunnen alleen officieren

met een wetenschappelijk denk- en werkniveau zich hierin handhaven.

Het uiteenlopende scala aan missies en taken die krijgsmachten in deze nieuwe wereld moeten uitvoeren, heeft ook een nieuwe impuls gegeven aan het domein van de krijgswetenschappen, zowel nationaal als internationaal. Het aantal wetenschappers dat zich bezig houdt met vraagstukken van conflict en oorlog is sterk toegenomen, het aantal publicaties over deze onderwerpen stijgt exponentieel en veel onderzoeksinstituten rekenen ook deze vraagstukken tot hun domein. Veel instellingen van wetenschappelijk onderwijs geven studenten in hun curricula mogelijkheden aan krijgswetenschappen gerelateerde onderwerpen te bestuderen. Krijgswetenschappen hebben daarmee hun oorspronkelijke plaats binnen de wetenschapsbeoefening hervonden.

Krijgswetenschappen zijn dus multidisciplinaire benaderingen, waarin technologie, rechtswetenschappen, internationale en militaire geschiedenis, militaire strategie, internationale betrekkingen, politieke wetenschappen, sociologie en psychologie worden samengebracht. Deze conceptuele benadering van conflict en oorlog kent een sterke wisselwerking met het voeren van oorlog en met inzet en optreden in conflicten. Tot de krijgswetenschappen behoort daarom vooral datgene wat tot de kern van de militaire professie wordt gerekend, namelijk militaire en operationele strategie en tactiek, de instandhouding van troepen, besluitvorming en het gedrag van groepen en individuen onder omstandigheden van geweld en levensbedreiging.

Visie op de opleiding Krijgswetenschappen

Maatgevend bij de ontwikkeling van een opleiding is het professionele profiel van waaruit eindtermen en competenties kunnen worden afgeleid. De invulling van deze eindtermen voor de officier roept onmiddellijk een aantal fundamentele vragen op, zoals: waarvoor leiden we op? Voor de eerstvolgende functie-ervulling(en), voor een deel van de loopbaan of

zelfs voor de volledige loopbaan? Is er behoefte aan generalisten of specialisten? Moet er verbijzonderd worden naar krijgsmachtdeel? Bestaande functiebeschrijvingen die tot zo'n profiel zouden kunnen leiden, geven door hun diversiteit maar beperkt antwoord op deze vragen. Ook andere beleidstukken van de krijgsmacht delen die de officiersprofessie trachten te beschrijven, leiden niet tot een direct antwoord op deze vragen.

Voor de krijgswetenschappelijk gevormde officier is daarom een profiel geformuleerd dat de grootste gemene deler vormt van diverse beleidsstukken en een weerslag is van de eerder genoemde visie op de krijgswetenschappelijke discipline. Samengevat komt dit profiel neer op het volgende. De wereld waarin de officier optreedt is zeer complex. Het realiseren van veiligheid voor eigen en andere samenlevingen vereist inzicht in de relaties tussen staten onderling en tussen staten en groeperingen die een bedreiging vormen voor of invloed hebben op deze veiligheid. Daarnaast vereist dit inzicht in de strategieën die staten of groeperingen toepassen om hun doelstellingen – waaronder die van veiligheid – te realiseren.

Om de kerntaak van de krijgsmacht te kunnen uitvoeren, is het noodzakelijk dat de officier een diepgaand inzicht heeft van alle aspecten die met de toepassing van geweld te maken hebben. Dit vereist van de officier dat hij niet alleen inzicht heeft in de heersende opvattingen, maar ook weet waarom en hoe deze opvattingen zijn ontstaan. De officier dient zich af te vragen of deze opvattingen in een gegeven situatie valide zijn en hoe deze opvattingen zich in de toekomst zullen ontwikkelen. Daarnaast is het noodzakelijk dat de officier over de vaardigheden beschikt die dit inzicht tot gelding brengen.

Dit is duidelijk een ruim geformuleerd profiel. Dit profiel betekent dat de bacheloropleiding krijgswetenschappen zich niet alleen richt op de eerstvolgende functievervulling, maar een basis legt voor een loopbaan. Het betekent ook dat het een brede opleiding is, die niet opleidt voor bepaalde specialismen. En het betekent

ook dat er in principe geen ruimte is voor een krijgsmachtdeelgebonden benadering. Alle officieren krijgen deze basis mee; de specifieke eisen voor het krijgsmachtdeel worden ingevuld tijdens andere delen van de officiersopleiding. Op grond van dit profiel zijn eindtermen geformuleerd met behulp van de zogenoemde Dublin-descriptoren. Dit is een stelsel van doelstellingomschrijvingen waarmee onderscheid gemaakt kan worden tussen het wo- en hbo-niveau en tussen het bachelor- en masterniveau.

Curriculum

Uiteindelijk hebben de visie op de krijgswetenschappelijke discipline en de visie op de bacheloropleiding tot een zo logisch mogelijke opbouw van het curriculum geleid. Kennis en inzicht worden aangeboden in een groot aantal cursussen, verspreid over drie studie jaren.³ De cursussen hebben een omvang van 3 à 7 ECn.⁴ Door alle cursussen heen lopen daarnaast een vijftal leerlijnen die beogen de toepassing van kennis en inzicht in een aantal academische vaardigheden te ontwikkelen. Deze leerlijnen in academische vaardigheden zijn:

- methoden en technieken van onderzoek;
- communicatieve vaardigheden in de Nederlandse taal;
- communicatieve vaardigheden in de Engelse taal;
- wetenschapsfilosofie;
- militaire ethiek.

Elementen uit deze leerlijnen komen zo veel mogelijk in de cursussen aan de orde, geïntegreerd in het onderwijs dat zich richt op kennis en inzicht in een opklimmende graad van moeilijkheid en met een toenemende zelfstandigheid. Daarmee wordt bereikt dat de cadetten en adelborsten aan het einde van de opleiding voldoen aan de algemene eisen voor het bacheloronderwijs op wetenschappelijk niveau

3 Deze studie jaren zijn niet aaneengesloten, maar verspreid over de vier- tot vijfjarige officiersopleiding. De resterende tijd wordt geïnvesteerd in militaire en maritieme vorming en de vaktechnische opleiding.

4 Een EC (European Credit) staat voor 28 studielasturen, hetzij als contactuur, hetzij als zelfstudie uur. Ook dit is een in Europees verband geharmoniseerd systeem. Een bacheloropleiding moet bestaan uit drie jaren van elk 60 ECn. Over het algemeen worden deze 60 ECn per studiejaar verroosterd in 42 weken.

en vooral in staat zijn tot een zelfstandige oordeelsvorming en tot het verrichten van een beperkt zelfstandig onderzoek. De scriptie met een omvang van 13 ECn aan het einde van de opleiding is daarvan de ultieme proeve van bekwaamheid.

Zowel uit de visie op de krijgswetenschappelijke discipline als uit de visie op de opleiding blijkt dat het bij de krijgswetenschappen steeds vooral gaat over het daadwerkelijk en georganiseerd toepassen van geweld om politieke en militaire doelstellingen te bereiken. Maar daarnaast zijn er in de huidige wereld ook tal van andere middelen om deze doelstellingen te bereiken. De geweldstoepassing maakt de militaire organisatie echter uniek. Het realiseren van deze doelstellingen wordt bestudeerd in een drietal cursussen in het vak 'militaire operaties'. Het bepalen van de politieke en militaire doelstellingen en het hieraan koppelen van middelen op het hoogste niveau wordt behandeld in de cursus 'militaire strategie'. Beide cursussen vormen dan ook de kern van de opleiding krijgswetenschappen. Nauw verbonden met beide cursussen is de cursus 'commandovoering'. In deze cursus komt de besluitvorming en bevelvoering aan de orde, omdat daarmee de cognitieve resultante uit de strategie en operaties in realiteit wordt omgezet. Een bijzonder aspect hiervan is militair leiderschap.

Omdat de bron van de krijgswetenschappen in sterke mate is verankerd in het verleden, is de cursus 'militaire geschiedenis' een ondersteunend vak dat deels parallel aan de beide kernvakken wordt gegeven. Militaire geschiedenis strekt zich uit over alle niveaus van het krijgsbedrijf, maar gaat ook in op de politieke, sociale en technologische invloeden op militaire organisaties. Het is daardoor meer dan louter operationele geschiedenis. Een andere bron van krijgswetenschappen is de operationele analyse. Deze analyse wordt als methode van onderzoek onderwezen en later gekoppeld aan casuïstiek in de cursus 'commandovoering'.

Overkoepelend wordt de politieke strategie en dynamiek tijdens conflicten bestudeerd in twee cursussen 'internationale betrekkingen'. De politieke strategie stelt immers de hoogste doelstellingen en de beperkingen aan het militaire handelen en past dit in bij de toepassing van de andere machtsmiddelen van een staat of groepering. Onder de twee kernvakken geven 'logistiek' en 'internationaal recht' – elk op hun eigen wijze – de mogelijkheden en beperkingen van de daadwerkelijke inzet van individuen en eenheden aan.

Een belangrijk aspect van het functioneren van militaire organisaties in de operationele context is het beïnvloeden van het gedrag van mensen en groepen om daarmee doelstellingen te bereiken, alsmede de bijbehorende ethische normen en grenzen. Dit komt tot uiting in de cursus 'militair leiderschap en ethiek'. Deze cursus kijkt naar het handelen van de militaire organisatie vanuit gedragswetenschappelijk perspectief. Verdieping van deze gedragswetenschappelijke dimensie geschiedt in de cursus 'krijgsmacht en uitzending'.

De toepassing van in deze cursussen verworven kennis en inzichten en van de academische vaardigheden vindt ook plaats in een tweetal integratieprojecten, waarin kennis en inzicht van meerdere vakken en cursussen wordt geïntegreerd rond een veelomvattend thema. Deze thema's wisselen regelmatig, zodat ingespeeld kan worden op de actualiteit en de creativiteit ook bij het docentenkorps wordt gestimuleerd.

FOTOF. VAN NUNATTEN

Studentenpresentatie op de Seelower Höhen, Integratieproject Berlijn, 2007

Zo mogelijk wordt zo'n integratieproject afgesloten met een studiereis. Voorbeelden van deze projectthema's zijn: De Eerste Wereldoorlog, Berlijn en de Duitse hereniging, Bosnië en Turkije.

Major – minor

Met de invoering van de bacheloropleidingen in het civiele hoger onderwijs wordt de onderwijsinstellingen de gelegenheid gegeven een 'smalle' of een 'brede' bachelor in te richten. Een smalle bachelor is gericht op een enkel vakgebied. Voorbeelden hiervan zijn geneeskunde en de meeste technische studies. Een brede bachelor is per definitie een meer multidisciplinaire studie, waarbij de opleiding zich ook richt op onderdelen uit andere opleidingen. Naast de hoofdstudierichting (major) kan de student dan kiezen uit een aantal vakken of een pakket van vakken (minor) waarmee hij zich kan verbreden. In de praktijk van het huidige hoger onderwijs ziet men dat de minor-ruimte ook gebruikt wordt voor een verdieping van een deel van de major of zelfs om zich te kwalificeren voor een masteropleiding, waartoe men anders geen toegang zou hebben, gezien de major waarin men afstudeert.

Ook in de bachelor krijgswetenschappen wordt het major-minormodel gehanteerd, waarbij er een ruimte van 26 ECn bestaat om een minor naar keuze te volgen. Daarbij wordt het principe gehuldigd dat de minor een deel van de opleiding moet zijn die iets wezenlijk anders biedt dan de major. De minor realiseert daarmee een verbredende blik door kennis te nemen van andere wetenschappelijke disciplines. Een belangrijk effect hiervan moet ook zijn dat de cadet of adelborst door deze ervaring ontdekt dat hij zich met de aangeleerde academische vaardigheden uit de majorfase eigenlijk elk ander wetenschapsgebied eigen kan maken. Daarmee wordt het zelfvertrouwen op het academische niveau versterkt. De cadetten en adelborsten die de major krijgswetenschappen volgen kunnen kiezen uit de volgende minoren die worden verzorgd binnen het verband van de Faculteit der Militaire Wetenschappen:

Overzicht van de cursussen

Cursus	Omvang
Eerste studiejaar	
Gemeenschappelijke officiersopleiding*	30
Academische vaardigheden, waaronder statistiek, methoden en technieken van onderzoek	7
Militaire operaties I	4
Militair leiderschap en ethiek	7
Internationaal recht	6
Logistiek	6
Tweede studiejaar	
Militaire geschiedenis	6
Militaire operaties II	7
Militaire strategie	6
Internationale betrekkingen	7
Methoden en technieken van onderzoek	3
Integratieproject I	5
Ruimte voor de minor	26
Derde studiejaar	
Methoden en technieken van onderzoek	5
Commandovoering	6
Militaire operaties III	5
Twee keuzevakken	13
Krijgsmacht en uitzending	7
Internationale betrekkingen	6
Integratieproject II	5
Ruimte voor de scriptie	13

* De wetenschappelijke opleiding van cadetten en adelborsten begint met een identiek programma voor alle studierichtingen. Dit is de Gemeenschappelijke Officiersopleiding. Onderwerpen uit alle studierichtingen komen hierin – zij het summier – aan de orde. Hierin wordt ook een gemeenschappelijke basis voor de academische vaardigheden gelegd. Na dit eerste halfjaar gaat de studie verder in de verschillende studierichtingen: krijgswetenschappen, militaire bedrijfswetenschappen of technische studies in verschillende varianten.

- personeelwetenschappen;
- militair recht;
- logistiek;
- bedrijfswetenschappen;
- menselijke factoren en veiligheid.

In uitzonderlijke gevallen mag een cadet of adelborst die de studierichting krijgswetenschappen volgt en die blijk gegeven heeft van een grote studiezin, een minor volgen aan een civiele universiteit. Maar dit stuit vaak op ver-

roosteringsproblemen omdat de universiteitssemesters niet parallel lopen met de roosters van de NLDA. Soms is daar in overleg met de universiteit wel een mouw aan te passen, hetgeen altijd een extra inspanning vraagt van de betreffende cadet of adelborst.

Militaire operaties als vak

Zoals eerder besproken wordt het realiseren van militaire doelstellingen bestudeerd in de cursussen militaire strategie en militaire operaties. Het vak militaire strategie als een academische discipline is daarbij nooit omstreden geweest. Er is op dit gebied in ruime mate aan

meeste militaire academies zich meestal concentreerde op de toepassing van de doctrine, eventueel geïllustreerd met historische parallelen. Na het aanleren van de 'rijtjes' uit het doctrineboek werden deze vervolgens toegepast in kaartoefeningen, waarbij de student gevraagd werd om in een commandantenrol een plan te maken. Daarmee leek dit onderwijs dan ook sterk op de vaktechnische opleiding, waarin de studenten later hun functieopleiding kregen.

Het vak militaire operaties in het huidige onderwijs heeft een andere insteek. Centraal staan daarbij theorieën en modellen uit de wereld van de operationele strategie en tactiek, waarvan de geldende doctrine er maar één is. Weliswaar een hele belangrijke theorie die een centrale plaats inneemt, maar daarnaast komen ook andere theorieën en invalshoeken aan de orde. Daardoor krijgen de cadetten en adelborsten inzicht in de achtergrond en de context waarbinnen een doctrine tot stand komt en gebruikt kan worden, waarom deze doctrine op deze wijze is geformuleerd, waar deze doctrine vandaan komt, welke alternatieven er voor de geldende doctrine zijn en hoe haar ontwikkeling naar de toekomst zal zijn. Het belangrijkste oogmerk daarbij is niet leren wat te denken, maar hoe te denken; leren een doctrine – als eenheid van opvatting – met verstand toe te passen.⁵

Maar het louter bestuderen van theorieën en modellen zou het onderwijs maar saai maken, terwijl militaire operaties juist een dynamisch geheel vormen dat zich niet altijd in modellen laat vereenvoudigen. Daarom wordt er in ruime mate en intensief gebruik gemaakt van ervaringen uit recente conflicten. Zij vormen de toetssteen voor de theorieën en modellen en zij brengen een stuk realiteitszin voor de dynamiek van militaire operaties bij. Vanuit deze toets wordt ook stilgestaan bij de vraag hoe de ontwikkeling naar de toekomst zal gaan.

Belangrijke ontwikkelingen

Civiele belangstelling

De huidige conflicten en de publieke aandacht hiervoor leiden ook tot een toenemende be-

De cadet of adelborst kan zich met de aangeleerde academische vaardigheden elk ander wetenschapsgebied eigen maken

theorievorming gedaan, er zijn vele wetenschappers die hierover op een wetenschappelijk niveau publiceren en het vak heeft zijn plaats aan een aantal instellingen van hoger onderwijs. Weliswaar nauwelijks in Nederland, maar wel in het buitenland. Met de uitvoering van de militaire strategie door militaire organisaties ter zee, te land of in de lucht ligt dit anders, wat een nadere toelichting vereist.

Door het gebruik van begrippen als tactiek en doctrine werd – vooral door buitenstaanders – de uitvoering van militaire strategie in een operatie als een instrumentele aangelegenheid gezien, waarin vooral de toepassing van een doctrine centraal stond en waaraan nauwelijks enige theorie- of modelvorming ten grondslag zou liggen. Hoewel ook in het militaire denken tijdens de Koude Oorlog theorieën aan de orde waren en ook hierin analytische keuzes gemaakt werden, dient gezegd dat het denken in deze periode wel enige instrumentele trekken had, zeker wanneer men dat vergelijkt met de complexe omgevingen van de huidige tijd. Dit leidde ertoe dat het tactiekonderwijs op de

5 LDP-I, par. 0125 en LDP-II, par. 0110.

langstelling voor de krijgswetenschappelijke discipline in de civiele wereld. Dit komt onder meer tot uiting in verzoeken van studenten om delen van de opleiding krijgswetenschappen aan de NLDA te mogen volgen. In principe wordt hier steeds welwillend mee omgegaan. Dit leidt ertoe dat er regelmatig een aantal civiele studenten in het kader van hun eigen minor in de klassen met cadetten en adelborsten zitten. Daarnaast wordt er voor de Universiteit Twente een institutionele minor voorzien van 20 ECn. Studenten die in Twente een brede bachelor volgen, kunnen kiezen voor een minor krijgswetenschappen. Deze minor bestaat dan uit drie cursussen: militaire geschiedenis, militaire strategie en militaire operaties, nagenoeg identiek aan de cursussen uit de major. Deze minor mag zich in een behoorlijke belangstelling verheugen en leidt in een aantal gevallen zelfs tot sollicitaties. Een ander positief effect is dat de militaire docenten ook geconfronteerd worden

met de civiele onderwijswereld; vaak een opening, waarbij blijkt dat het gras buiten zeker niet altijd groener is.

Masterfase

Zoals eerder besproken bestaat de huidige wetenschappelijke opleiding uit een bachelor en een masterfase. De bachelorfase is in dit artikel uitgebreid beschreven. Zij is redelijk onder te brengen in de bestaande officiersopleiding en met de opleiding wordt een voldoende academisch werk- en denkniveau bijgebracht dat noodzakelijk is voor de uitoefening van de officiersprofessie. Ook in de civiele wereld ziet men dat een bachelor op zich al een zodanig academisch werk- en denkniveau geeft, dat hiermee veel hogere functies vervuld kunnen worden. In Groot-Brittannië beëindigt het gros van de studenten hun studie met een bachelor en behalen zij hun master pas in een latere levensfase.

FOTO COMMUNICATIE NLDA, D. VAN PUT

Diploma-uitreiking op de parade van het Kasteel van Breda, 2005

De vraag welke plaats een master binnen de officiersloopbaan inneemt, is nog niet ondubbelzinnig beantwoord. Een behoefte is nog niet geformuleerd en dus staan hiervoor ook geen middelen ter beschikking. Cadetten en adelborsten hebben er aan het einde van hun opleiding meestal geen behoefte aan nog een jaar langer te studeren om een masterdiploma te behalen. Zij willen niets liever dan eindelijk het geleerde in de praktijk brengen. Toch ontstaat er na

De eisen van het accreditatiekader zijn daarbij niet doorslaggevend. Dat kunnen deze eisen ook niet zijn, omdat de krijgsmacht slechts in beperkte mate over officieren beschikt die zowel de nodige operationele ervaring als de civiele kwalificaties bezitten. Op de langere termijn kan dit een grote hindernis of zelfs een *show stopper* worden. Dit betekent dat de krijgsmacht op zoek moet naar officieren die naast hun operationele ervaring over een zekere intellectuele nieuwsgierigheid naar de kern van de militaire professie beschikken. Zij moeten geïdentificeerd worden en hen zou een loopbaantraject in deze richting aangeboden moeten worden. Daarmee kunnen de krijgsmacht-delen een 'intellectuele elite' formeren die niet alleen bestemd is voor het wetenschappelijk onderwijs, maar die voor hen ook een belangrijke spilfunctie kunnen vervullen bij doctrinevorming en onderzoek.

De krijgsmacht moet op zoek naar officieren die naast hun operationele ervaring over een zekere intellectuele nieuwsgierigheid beschikken

verloop van tijd wel belangstelling voor een masteropleiding. Veel officieren pakken op een bepaald moment in hun loopbaan toch weer een studie op om zichzelf te ontwikkelen. Zo volgen jaarlijks een aantal officieren een master militaire geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam. Het zou goed zijn wanneer de defensieorganisatie deze ontplooiingsbehoefte stuurt in een richting waarin zij er direct de vruchten van kan plukken en in een latere fase van de loopbaan de mogelijkheid creëert voor een professionele master in de krijgswetenschappen die voortbouwt op de hier beschreven bachelor.

Personeel

Deze opleiding en de ambitie gelijkwaardig te zijn aan civiele wetenschappelijke opleidingen stelt bijzondere eisen aan het personeel dat op de faculteit geplaatst wordt. Het personeel moet voldoen aan de kwalificaties die het accreditatiekader stelt. Dat houdt in dat zij over een erkend wetenschappelijk profiel moeten beschikken. Een dergelijk profiel bestaat bijvoorbeeld uit een erkend diploma, onderzoekservaring en publicaties. Voor het civiele personeel is dat over het algemeen geen probleem omdat de faculteit haar burgers zelf selecteert en aanstelt.

Voor het militaire personeel ligt dat anders; zij worden geplaatst door hun personeelsdienst op basis van hun individuele loopbaanpatroon.

Onderzoek

Met een wetenschappelijke opleiding is het wetenschappelijk onderzoek onlosmakelijk verbonden. Dit onderzoek is in dit artikel buiten beschouwing gebleven, maar kan toch niet geheel onbesproken blijven. Eén van de kenmerken van een wetenschappelijke opleiding is namelijk dat zij gevoed wordt door onderzoek. Binnen KIM en KMA heeft het onderzoek binnen de krijgswetenschappelijk discipline zich hoofdzakelijk afgespeeld in de militaire geschiedenis en de internationale veiligheidsstudies, en dan nog op beperkte schaal. De ambitie om tot een erkende opleiding te komen heeft gelukkig ook geleid tot nieuwe investeringen en daarmee tot een versterking van het onderzoeksprofiel binnen de krijgswetenschappen. Vooral op het gebied van de militair-operationele wetenschappen kent de NLDA echter geen onderzoekstraditie, wat belemmerend werkt om op korte termijn een aan de civiele wereld gelijkwaardig profiel te creëren. Toch wordt hier hard aan gewerkt en zijn de voor tekenen door het aantrekken van nieuw personeel gunstig. Het verwerven van onderzoekservaring en daarmee het op de kaart zetten van het onderzoeksprofiel kost echter veel tijd. De noodzakelijke kruisbestuiving tussen onderzoek en onderwijs krijgt intussen haar beslag.

Zo wordt onderzoekservaring omgezet in de leerlijne methoden en technieken van onderzoek. Binnen het curriculum is ruimte voor keuzevakken, waarvan een aantal rechtstreeks zijn afgeleid van lopende onderzoeken en dragen scripties vaak bij aan onderzoeken.

Accreditatie

Bij een beschouwing over deze nieuwe opleiding krijgswetenschappen kan de accreditatie niet onvermeld blijven. Accreditatie is het proces waarin de opleiding wordt getoetst aan de normen van de Wet op het Hoger Onderwijs en de daaruit voortvloeiende accreditatie- en toetsingskaders. Een Visiterende en Beoordelende Instantie (VBI) voert dit onderzoek uit en brengt een advies uit aan de Nederlands-Vlaamse Accreditatie Organisatie (NVAO) tot het verlenen van een keurmerk. Dit keurmerk leidt tot de veel besproken civiele erkenning van de opleiding en dus ook tot de erkenning van het niveau waarop de officiersprofessie wordt uitgeoefend. Bijkomend voordeel is de eerder genoemde mogelijkheid tot horizontale arbeidsmobiliteit.

Maar daarnaast is de accreditatie ook een goede gelegenheid tot zelfreflectie. We zijn immers geneigd na een periode van hard werken en tomeloze energie tevreden over onszelf en over ons product te zijn. De vraag is echter of de 'neutrale buitenwereld' onze prestaties ook van voldoende niveau acht. De accreditatie is daardoor een uitstekende impuls tot kwaliteitsverbetering, want de eisen van de accreditatie- en toetsingskaders zijn realistisch en verlangen geen onmogelijkheden of dingen die contra-productief voor een bacheloropleiding krijgs-

wetenschappen als deel van een officiersopleiding zouden zijn.

Ten slotte

De opleiding krijgswetenschappen draait een aantal jaren. De eerste officieren die volgens dit model hun opleiding hebben voltooid, hebben de KMA inmiddels verlaten. Weldra zullen ook KIM-officieren met deze opleiding bij de krijgsmacht instromen. Hoewel er een aantal schoonheidsfoutjes aan hebben gekleefd en soms nog kleven, is men over het algemeen tevreden met deze studie. De werkelijke waarde van de opleiding valt echter pas vast te stellen op de lange duur, want deze studie is geen opleiding voor de initiële functie vervulling, maar een diepteinvestering in de officiersprofessie voor de lange termijn. Zoals uit dit artikel blijkt is het vooral een investering in de conceptuele component van het militaire vermogen. En daarmee draagt deze opleiding wezenlijk bij aan wat Noël van Bommel in *de Volkskrant* van 23 maart 2007 na de lezingenreeks over de missie in Afghanistan concludeerde, namelijk dat de huidige oorlogen niet direct een spierballenstrijd, maar vooral ook intellectuele conflicten zijn.

Literatuur

- Groen, Petra en Klinkert, Wim (red.), *Studeren in uniform. 175 jaar Koninklijke Militaire Academie 1828-2003* (Den Haag, Sdu Uitgevers, 2003).
- Kirkels, H., Klinkert, W., Moelker, R. (red.), 'Officer Education. The Road to Athens' in: *NL Arms, KMA*, Breda, 2003.
- Creveld, M. van, *De evolutie van de oorlog* (Utrecht, Spectrum, 2007). ■